

Vplyv privatizácie na agroekologické systémy v krajine

V poľnohospodárstve predstavuje privatizácia pozemkov pozitívny vplyv, pretože zmiernuje destabilizáciu krajiny zapríčinenú najmä výlučnou existenciou veľkovýrobných hospodárstiev. Kombinácie plošne primeraných súkromných farmových hospodárstiev s veľkovýrobnými družstevnými podnikmi umožnia výrazne zvýšiť koeficient ekologickej stability poľnohospodárskej krajiny. Útlmový program a postupné odbúravanie dotácií do poľnohospodárstva sa však odrazí nielen na rozšírení plochy lúk a pasienkov, ale aj zaburinených polí a neobrobených celín, čo je v súlade so zvyšovaním biodiverzity v krajine.

Naše poľnohospodárstvo vstúpilo do ďalšej etapy svojho vývoja. Po rozdrobenom hospodárení v minulosti nasledovalo obdobie intenzívnej poľnohospodárskej veľkovýroby, v súčasnosti sme v štádiu zosúladenia privatizovaného drobného hospodárenia s veľkými družstevnými hospodárstvami.

Agroekologický systém je prvok poľnohospodárskeho výrobného priestoru (Ďurina, Bedrna 1971). Predstavuje systém vzťahov medzi jednotlivými prvkami agrobiocenózy. Pri členení agroekologických systémov sa u nás spracovalo viacero čiastkových klasifikačných sústav (Kudrna, 1979; Džatko, Mašát a kol., 1977 atď.). Každá z nich má určité prednosti i nedostatky podľa toho, na aký cieľ bola určená. Niektoré sa zužujú iba na vzťahy v rastlinnej výrobe. V agroekologickom systéme sú však dôležité nielen vzťahy medzi jednotlivými prvkami živej a neživej prírody (človek - pôda, rastlina - klíma, zvieratá - ustajnenie), ale aj medzi jednotlivými živými zložkami agrobiocenózy navzájom (človek - rastlina, rastlina - zvieratá). Agroekologický systém potom vyjadruje sústavu všetkých vzťahov jednotlivých prvkov poľnohospodárstva v priestore i v čase. Samozrejme, aj vlastníckych vzťahov.

Základné agroekologické sústavy sa budú podľa vlastníckych vzťahov a veľkosti podnikov uplatňovať v troch základných typoch hospodárstiev:

- v drobných individuálnych hospodárstvach,
- v priemerne veľkých farmových hospodárstvach,
- vo veľmi veľkých veľkovýrobných hospodárstvach.

Drobné individuálne hospodárstva sú majetkom jednotlivca alebo rodiny. Majú priemernú alebo nízku koncentráciu výroby, keďže táto výroba nepredstavuje pre výrobcu hlavný zdroj príjmu. Pretože v tomto type hospodárstva prevláda manuálna práca, nie je to moderný prvok poľnohospodárskej výroby. Majiteľ využíva na túto prácu iba voľný čas a realizuje spravidla svoju záľubu (chov včiel, pestovanie viniča, záhradkárenie, chov kožušinovej zveri a pod.). Po uplatnení vlastníckych práv na pôdu sa u nás tento druh hospodárenia zrejme značne rozšíri. Z hľadiska ekologickej stabilizácie krajiny predstavujú drobné hospodárstva pozitívny prvok. Svojím malým rozsahom a ob-

sahom spestrujú prírodu a často uchovávajú v krajine mnohé chránené druhy rastlín a živočíchov, čím prispievajú k biodiverzite.

Priemerne veľké farmové hospodárstva sú založené na rodinnom majetku a predstavujú výrobu, ktorá je hlavným finančným zdrojom pre výrobcu. V minulosti sa tieto agroekologické systémy u nás prakticky zlikvidovali. Obnovenie aspoň na úroveň západnej Európy je úloha veľmi náročná i časovo zdĺhavá. V súčasnosti musí mať životaschopná rodinná farma výmeru 30-50 ha a v horských podmienkach až 100-200 ha. Nám chýbajú majitelia takýchto pozemkov. Existujúce farmy v horských podmienkach sú zárodkom stredne veľkých hospodárstiev a ich počet bude zrejme postupne narastať. Finančný profit rodinných fariem nie je veľmi vysoký a často stačí iba na nerozšírenú reprodukciu. Preto v západnej Európe tieto hospodárstva dotuje aj štát. Z hľadiska krajinej ekológie predstavujú rodinné farmy v poľnohospodárskej krajine pozitívny prvok. Stabilita krajiny sa pre priemernú veľkosť podniku dosahuje s pomerne menšou námahou a riziko ekologickej katastrofy je značne obmedzené.

Veľmi veľké veľkovýrobné hospodárstva existovali a budú existovať ako družstevné, štátne, cirkevné a iné majetky. V súčasnosti sú to v našej krajine prevládajúce typy hospodárstiev. Po majetkovom, organizačnom a štruktúrnem vypořádání budú naďalej plniť svoju funkciu ako najprogressívnejší prvok moderného poľnohospodárstva. V týchto typoch agroekologických systémov sa môže dosahovať najvyšší finančný profit. Koncentrácia výroby je v nich veľmi vysoká. Popri značnej špecializácii existujú aj kombinované a výnimočne aj biologické typy agroekosystémov. Využívanie intenzifikačných prostriedkov, mechanizácie a automatizácie riadenia umožňuje dosahovať v týchto hospodárstvach najvyšší finančný profit. Z hľadiska ekologickej stability poľnohospodárskej krajiny nepredstavujú ideálnu formu, lebo ľahko skĺznu do uplatňovania veľkoplošných zásahov so značnou antropizáciou prírody.

V našich podmienkach môžeme dosiahnuť ekologickú stabilitu poľnohospodárskej krajiny len vhodnou kombináciou týchto troch rozdielne veľkých agroekologických sústav. Všetky

majú svoje miesto v prírode. Uprednostňovanie jedného pred druhým znamená vedomé znižovanie efektívnosti poľnohospodárskej výroby, alebo pokračovanie v ekologickej destabilizácii poľnohospodárskej krajiny. Citlivým a odborným prístupom môžeme v súlade s privatizáciou pozemkov zlepšiť súčasnú štruktúru agroekologických sústav v krajine. Napomáhajú k tomu hospodársko-technické úpravy pozemkov, v rámci ktorých sa môžu vhodne rozmiestniť jednotlivé hospodárstva v záujmovom území. V tomto smere sa prejavuje privatizácia pozemkov pozitívne, lebo umožňuje zmierniť destabilizáciu krajiny zapríčinenú výlučným rozšírením veľkých hospodárstiev. Kombinácia drobných a priemerne veľkých súkromných rodinných hospodárstiev s družstevnými a štátnymi majetkami, resp. veľkostatkami, umožní posilniť stabilitu zvýšením diverzity pozemkov. Ekologické štúdie a vykonávacie projekty pozemkových úprav sa budú musieť ponovom vysporiadať s rozmiestnením kultúr, meraním parciel a honov v rámci uplatňovania nových zákonov o pôde, vlastníctve, reštitúciách a reštrukturalizáciách hospodárstiev.

Privatizácia poľnohospodárskych pozemkov je však iba prostriedkom a nemôže byť cieľom ozdravenia nášho hospodárenia na pôde. Útlmový program, ktorý sa prejavuje neúmerným zdražením vstupov do výroby, neadekvátnym zvýšením cien poľnohospodárskych výrobkov a obmedzením dotácií štátu, znamená obmedzenie výroby. Pretože sa plošne prejavuje v krajine, predstavuje rozšírenie plochy lúk a pasienkov. To je

pre krajinu pozitívny prvok. Súčasne však vzrastá plocha neobrobených celín a zaburinených polí. Aj zníženie koncentrácie hospodárskych zvierat môžeme považovať za krok k ozdraveniu životného prostredia v hospodárskych dvoroch. Nedostatok maštalného hnoja spolu s nižšou aplikáciou priemyselných hnojív však znamená horšiu pôdnu úrodnosť. Následok je zníženie výroby, ktoré nezabrdí ani privatizácia.

Poľnohospodárstvo hospodárením na pôde v značnej miere vplýva na celkový charakter krajiny. Privatizácia pozemkov sa tu môže prejavovať pozitívne aj negatívne. Pozitívne vystupuje nová štruktúra agroekologických systémov v krajine v súlade s vytvorením a optimálnym rozmiestnením podnikov troch veľkostných kategórií. Predstava, že privatizované podniky lepšie prekonajú celkový útlm výroby, nie je reálna. Dôsledkom bude skôr nízka úroveň hospodárenia a bankrot mnohých hospodárstiev, bez ohľadu na ich veľkosť a formu vlastníctva. Celkový vplyv na krajinu si môžeme ľahko domyslieť.

Literatúra

- Đurina, Š., Bedrna, Z., 1971: Technológia rastlinnej výroby. I. časť. VŠE Bratislava, 125 pp.
 Džatko, M., Mašát, K. a kol., 1977: Bonitácia čs. poľnohosp. pôd a smery jej využitia. Praha-Bratislava, 232 pp.
 Kolektív, 1977: Atlas SSR. Bratislava.
 Kudrna, K., 1979: Zemědělské soustavy, SVZ Praha. 445 pp.

